

Výskumná štúdia NBS

17/2025

Tiché zdanenie v teórii a v praxi: Európsky pohľad

Esteban García-Miralles, Maximilian Freier, Sara Riscado, Chrysa Leventi, Alberto Mazzon, Glenn Abela, Laura Boyd, Baiba Brusbarde, Marion Cochard, David Cornille, Emanuele Dicarlo, Ian Debattista, Mar Delgado-Téllez, Mathias Dolls, Ludmila Fadejeva, Maria Flevotomou, Florian Henne, Alena Harrer-Bachleitner, Viktor Jaszberenyi-Kiraly, Max Lay, Laura Lehtonen, Mauro Mastrogiacomo, Tara McIndoe-Calder, Mathias Moser, Martin Nevický, Andreas Peichl, Myroslav Pidkuyko, Mojca Roter, Frédérique Savignac, Andreja Strojan Kastelec, Vaidotas Tuzikas, Nikos Ventouris, Lara Wemans

Publikácia neprešla jazykovou úpravou.

Bez predchádzajúceho súhlasu autorov je povolené reprodukovat' len krátke úryvky, najviac dva odseky, s uvedením zdroja.

Názory a výsledky uvedené v tejto práci sú názormi autorov a nepredstavujú oficiálne stanovisko Národnej banky Slovenska.

Vydavateľ

© Národná banka Slovenska 2025

research@nbs.sk

Kontakt

Národná banka Slovenska

Imricha Karvaša 1

813 25 Bratislava

Elektronická verzia

<https://nbs.sk/publikacie/vyskumne-a-prilezitostne-studie-wp-op/>

ISSN 2585-9269 (elektronická verzia)

Netechnické zhrnutie

Čo je „fiscal drag“? (doslova fiškálny ťah, používa sa aj pojem tiché zdanenie)

Tiché zdanenie označuje situáciu, keď vláda získa viac daňových príjmov nie preto, že zvýšila sadzbu dane, ale preto, že sa zvyšujú nominálne mzdy a ceny, zatiaľ čo hranice daňových pásiem či nezdaniateľné časti zostávajú nezmenené (alebo rastú pomalšie). Výsledkom je, že ľudia platia vyššiu efektívnu daň, aj keď ich reálny (inflačne očistený) príjem sa nezvýšil. Tento jav je typický najmä pre daň z príjmu fyzických osôb, ktorá je progresívna – teda čím vyšší príjem, tým vyššia sadzba dane.

V období rýchlej inflácie po roku 2021 bol vplyv tohto javu výraznejší, čím mohol významne ovplyvniť rozpočty domácností a verejné financie v Európe.

Ciele a prístup výskumu

Štúdia skúma tiché zdanenie v 21 európskych krajinách (všetky krajiny eurozóny plus Maďarsko) za obdobie 2019 – 2023, pomocou mikrosimulačného modelu EUROMOD, ktorý umožňuje presne simulovať daňové povinnosti domácností podľa legislatívy každej krajiny. Dáta pochádzajú z európskeho prieskumu EU-SILC.

Výskum má dve hlavné časti:

1. „Tiché zdanenie v teórii“ – odhaduje potenciál na vznik tohto javu na základe progresivity daňových systémov (tzv. elasticita dane k báze).
2. „Tiché zdanenie v praxi“ – hodnotí, ako sa to skutočne prejavilo v rokoch 2019 – 2023, a do akej miery vlády tento efekt kompenzovali zmenami zákonov alebo indexáciou.

Hlavné zistenia

1. Potenciálne (teoretické) tiché zdanenie

Väčšina európskych krajín má elasticitu dane voči daňovému základu približne 1,7 až 2. To znamená, že ak by nominálne príjmy vzrástli o 1 %, daňové príjmy by sa zvýšili o 1,7–2 %, ak by sa daňové parametre nezmenili. To poukazuje na veľký potenciál rastu príjmov bez legislatívnych zmien, ale zároveň aj na vyššie daňové zaťaženie pre domácnosti.

Elasticity sa však medzi krajinami značne líšia – od 1,1 (Maďarsko) po 2,4 (Chorvátsko) – podľa štruktúry daňových pásiem, odpočítateľných položiek či daňových kreditov. Zhruba polovica tohto efektu pochádza z progresívnych daňových pásiem a polovica z rôznych daňových úľav a odpočtov.

Pri nižších a stredných príjmoch je efekt tichého zdanenia najvýraznejší, pretože práve tieto skupiny často prichádzajú o rôzne daňové úľavy, ktoré sa s rastom nominálneho príjmu rýchlo znižujú.

2. Tiché zdanenie v praxi (2019 – 2023)

Všetky krajiny v určitom rozsahu tiché zdanenie na sledovanom horizonte kompenzovali, buď prostredníctvom indexácie (úprava daňových pásiem podľa inflácie alebo miezd), alebo inými daňovými reformami. Rozsah kompenzácie bol však veľmi rozdielny:

- Asi tretina krajín vykompenzovala menej než 80 % potenciálneho tichého zdanenia (napr. Španielsko, Taliansko, Cyprus, Malta).
- Ďalšia tretina ho takmer úplne vykompenzovala (napr. Fínsko, Írsko, Francúzsko, Portugalsko).
- Posledná tretina ho pre-kompenzovala, teda daňové príjmy v roku 2023 boli nižšie, ako keby sa uplatnila úplná indexácia (napr. Nemecko, Rakúsko, Slovinsko, Slovensko, Lotyšsko).

Mnohé krajiny kombinovali automatickú indexáciu (zákonom stanovenú) s diskrečnou (ad hoc úpravou). Napriek tomu viac ako polovica vykompenzovania nepochádzala z indexácie, ale z iných úprav daňového systému – napr. zmeny sadzieb, nových odpočtov či daňových kreditov.

Dopady na progresivitu a nerovnosť

Tiché zdanenie znižuje progresivitu daňového systému – daňové zaťaženie rastie rýchlejšie pre nízke a stredné príjmy ako pre najvyššie. Vplyv na príjmovú nerovnosť je však nejednoznačný – v približne dvoch tretinách krajín sa nerovnosť mierne znížila (pretože najnižšie príjmy často zostávajú mimo dane), no v ostatných krajinách sa nerovnosť zvýšila.

Záver a odporúčania

Tiché zdanenie môže byť významným zdrojom dodatočných príjmov štátu, no zároveň zvyšuje daňové zaťaženie obyvateľstva „potichu“ – bez politického rozhodnutia o zvýšení daní. V čase vysokej inflácie môže mať procyklický efekt – znižuje kúpnu silu domácností a spomaľuje spotrebu. Indexácia daňových parametrov je preto dôležitá nielen pre férovosť daňového systému, ale aj pre stabilizáciu ekonomiky. Štúdia zároveň poskytuje cenné údaje pre modelovanie verejných financií, odhad daňovej pružnosti a pre úvahy o optimálnom dizajne daní v Európe.